

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile

Märt Pöder
sündinud 11.09.1979
elukohaga Jakobi 13-2, Tartu 51006
kontaktitav gafgaf@infoaed.ee

VVK OTSUSE NR 81 VAIDLUSTUS

Vabariigi valimiskomisjon (VVK) jättis oma 4.11.2025 otsusega nr 81 rahuldamata kaebuse 19.10 häältelugemise ja 20.10 korduslugemise peale¹, mis vaidlustas toimingute mitte-avalikku läbiviimist ning seda, et kaebajal polnud võimalik avalike toimingute raames veenduda, et eemaldatud häälekonteinerid või krüptogrammide avatekstid jäeti kõrvale korrektsetl. VVK käsitleb kaebust otsuses, nimetades seda “esimeseks kaebuseks”.

Kaebaja ei nõustu rahuldamata jätmisega ning väidab, et kaebus oleks tulnud vähemalt osaliselt rahuldada.

Kaebaja osales valimistel valijana ja vaidlustatud 19.10 ning 20.10 toimingutel ühtlasi vaatlejana, taotledes 19.10 võimalust pärast krüptogrammide dekrüpteerimist näha KOVVS §54² lg6 alusel vormile mitte vastavaid elektroonsete hääletussedelite avatekste ja 20.10 võimalust veenduda selles, et KOVVS §54² lg1¹ ja lg3 p1-2, lg3¹ ja RKVS §48⁴ lg1 p4 vastavalt töötlemisfaasis kõrvale jäetud elektroonsed häälekonteinerid eemaldati õiguspärase põhjusega ning hääletati tööpoolest üle kordushääletega.

Kaebajale kui vaatlejale ei tagatud võimalust toimingute eri etappides kõrvaldatud hääletusdokumentide eemaldamise õiguspärasuses veenduda ja ei saa välistada, et selle põhjuseks võis olla valimiste korraldaja soov varjata puudusi valimiste läbiviimiseks kasutatud tarkvaras või selle käitamises või varjata ebaõigsti tuvastatud hääletustulemust.

Ebaõige hääletustulemus

Kaebaja esitas 20.10 korduslugemise toiminguid juhatanud Indrek Leesile töötlemisfaasis kõige esimesena kõrvale jäetud häälekonteineri kohta kl 10:22.55 täpsustava küsimuse vaatlemise käigus²:

“Kas see oli näha kuskil logis ka, et ta hääletas uuesti?”

Kuivõrd seisukohta, et kõrvalejäetud häälekonteineri edastanud valija hääletas uuesti, põhjendas Indrek Leesi kaebaja hinnangul faktiliselt ebakorrekse väitega valijate arvu ja selle võimaliku vähenemise kohta, siis pöördus kaebaja sama küsimusega uuesti Indrek Leesi poole kohvilauas 10:48.55, mille peale Indrek Leesi vastas³:

“Seda me logi järgi ei ole jõudnud veel vaadata.”

Kuigi kaebaja tegi ettepaneku logide põhjal veenduda, kas töötlemisfaasis esimesena kõrvale jäetud häälekonteineri esitanud valija tõepoolest hääletas uuesti, selles siiski avalike toimingute käigus ei veendunud ning VVK 3.11 koosolekul kinnitas Indrek Leesi jätkuvalt, et valija uuesti hääletamist ei järelda ta logide vaatamisest, vaid elektroonilise häälekonteineri edastanud valijate arvu samaks jäämisest võrreldes 18.10 tuvastatud ning RVT ja VVK ühisel kodulehel avaldatud arvuga 272 206.

See järeldus on aga faktiliselt põhjendamatu, sest enne 19.10 häältelugemist tuvastatud elektroonilise häälekonteineri edastanud valijate arvust olid juba maha arvatud nõuetele mitte vastavad häälekonteinerid. Kuna nõuetele mitte vastavaid häälekonteinereid polnud Indrek Leesi osutatud 18.10 tuvastatud valijate üldarvu sisse arvatud, siis poleks saanud valija isikukoodi lõpuga 0303 puuduvate kvalifitseerivate tunnuste, st ajatempli päringu ja kehtivuskinnitusega häälekonteineri eemaldamine 19.10 häältelugemise⁴ käigus seda arvu ka vähendada.

Seda, et RVT ning VVK ühisel kodulehel 18.10 avaldatud valijate arvu sisse polnud arvatud puudulikke häälekonteinereid edastanud valijad, kinnitab IVXV arhitektuuri dokumendi⁵ lk 15-17 jaotise 2.3 monitooringust väide, et üldstatistikas kuvatakse “edukalt kogutud hääled/hääletajate hulk”, ja kogumisteenuse häälekonteinerite registreerimise lähtekood⁶, mille kommentaaris kinnitatakse samamoodi:

“TxnSetVoted annab andmelaole märku, et voteID oli edukas, mis tähendab, et kõik seadistatud kvalifitseerivad tunnused võeti vastu ja salvestati.” (inglisekeelne originaal: *TxnSetVoted notifies storage that voteID was successful, meaning all configured qualifying properties for it are received and stored.*)

Kogumisteenuses niimoodi edukalt kogutud hääle/valijate hulka näidataksigi monitoorimisteenuse üldstatistikas⁷, mille põhjal 18.10 teavitus koostati. Kuna IVXV protokollide kirjelduse ptk 5 kirjeldatud kvalifitseerivate elementide⁸, st ajatempli ja kehtivuskinnitusega häälekonteinereid ei võetud üldstatistikas valijate arvu tuvastamisel arvesse, siis ei saanud Indrek Leesi valijate arvu 18.10 tuvastatuga samaks jäämisest järelda, et valija isikukoodi lõpuga 0303 hääletas uuesti ning tal ei jäänud valimiste korraldaja poolse tarkvaravea või tehnilise puuduse tõttu valimistel osalemata.

Kuna valimiste korraldaja tugineb faktiliselt ebakorreksetele seisukohtadele oma veendumuses, et valija isikukoodi lõpuga 0303 hääletas uuesti, siis on kaebajal küllaldaselt alust järeldamiseks, et valija siiski uuesti ei hääletanud. Seda kinnitab ka valimisvaatleja Kalle Kulboki täiendav uurimistöö, kellel õnnestus valijaga kontakteeruda ning kellele valija kinnitas, et kasutas valijarakendust oma tahteavalduse edastamiseks ainult ühe korra ega hääletanud uuesti.⁹

Seega pidi valija isikukoodi lõpuga 0303 olema märgitud hääletustulemuses

valimistel osalenuna, kuid viisil, mis ei võimaldanud arvestada tema häält. Kuna aga valijat ei arvestatud 272 206 elektrooniliselt häälekonteinereid edastanud valija hulka, siis puudub tema kohta märke RVT juhi Arne Koitmäe poolt 20.10 allkirjastatud hääletustulemuses¹⁰, kus on märkega **invalid** tähistatud vaid kolm pärast dekrüpteerimist elektroonilise valimissedeli vormingule mitte vastavaks kuulutatud avateksti. Kuna valija andmed on töötlemisfaasis ära kaotatud, siis on valijat isikukoodi lõpuga 0303 samamoodi nagu kaebajat 2024. aasta Euroopa Parlamendi valimistel “käsitatud ekslikult mittehääletanuna”, mille tuvastas Riigikohus kaasuse 5-24-19 lahendi punktis 8.

Eelnevast tuleb järeldada, et hääletustulemust ei tehtud kindlaks õigesti ja KOVVS §54² lg10 alusel allkirjastatud elektroonilise hääletuse tulemused ei ole korrektsed.

Puuduse avaldused ja vaidlustatav toiming

Kaebaja esitas RVT-le 23.10 kirjaliku puuduse avalduse¹¹, milles osutas, et tal ja teistel vaatlejatel polnud võimalik veenduda, et “valimiskastist eemaldatud elektroonilised hääletussedelid hääletati üle n-n kordushäältega” ning osutas 20.10 suulisele vestlusele Indrek Leesiga ning tema vastusele, et pole kontrollitud, kas eemaldatud häälekonteinereid edastanud valijad hääletasid faktiliselt uuesti.

Kaebaja esitas RVT-le 19.10 suulise puuduse avalduse¹², milles osutas, et tal ja teistel vaatlejatel polnud võimalik veenduda selles, et dekrüpteerimise järel kehtetuks kuulutatud krüptogrammide avatekstid jäeti kõrvale õiguspäraselt. Kaebaja allkirjastas 23.10 kl 23:59.09¹³ ning edastas 24.10 kl 00:00.01¹⁴ puuduse avalduse seoses RVT 22.10 teavitusega hääletustulemustest, mida täiendas 24.10 kl 00:01.48 ilmse ebatäpsuse parandusega¹⁵.

Suulisele puuduse avaldusele vastas RVT 22.10¹⁶ ja ülejäänud puuduse avaldustele 24.10¹⁷.

Kuna kaebaja soovis käsitleda RVT teavitust hääletustulemuste arvandmetega samas kaebuses 19.10 ja 20.10 toimingutega, siis esitas ta tähtaja ennistamise taotluse seoses 24.10 kl 00:00.01 saadetud, kuid 23.10 kl 23:59.09 allkirjastatud puuduse avaldusega, mille rahuldamisest VVK oma otsuses ei keeldunud. Kuna VVK oma koosolekul pärast arutelu möönis kaebuse tähtaegsust tervikuna, siis on 23.10 kl 23:59.09 allkirjastatud puuduse avalduse käsitlemine 19.10 ja 20.10 toimingute käigus esitatud suulisi avaldusi, nende vastuseid ja nende põhjal esitatud ning registreeritud suulisi ja kirjalikke puuduse avaldusi liitva kaebuse menetlemise raames õigustatud.

Kuigi kaebaja on isiklikult veendunud, et tal on õigus hääletustulemuste korrektsuse kindlakstegemisele ka valijana, siiski on kaebus esitatud vaatleja rolli astunud valija positsioonist, kellel polnud vaatlejana võimalik elektroonilise hääletamise tulemuste kindlakstegemise avalike toimingute

raames veenduda selles, hääletusdokumentide kõrvaldamine hääletelugemise eri faasides oli korrektne ja õiguspärane ning kõigi valijate tahteavaldused võeti hääletustulemuse kindlakstegemisel nõuetekohaselt arvesse.

Kaebaja on seisukohal, et KOVVS §23⁴ sätestatud valimistoimingute vaatlemise õigus ja KOVVS §54² lg7 elektrooniliselt antud hääle lugemise avalikkus ei saa olla üksnes formaalsed või grammatilised, vaid vaatlejad peavad avalike toimingute raames saama sisuliselt veenduda, et valimiste läbiviimise ja tulemuste kindlakstegemise sammud läbiti korrektselt ning tuvastati korrektne hääletus- ja valimistulemus. Kui valimistoimingud viiakse läbi viisil, mis ei võimalda vaatlejal veenduda, et hääled loeti kokku ja hääletustulemus tuvastati õigesti, siis ei pruugi valimistoimingud vastata KOVVS sätestatule või PS §1, §56 ja §156 sätestatud vabade ja demokraatlike valimiste põhimõtetele.

Kuna kaebaja taotles 19.10 ja 20.10 toimingute käigus võimalust veenduda, et häälekonteinerite kõrvaldamine valimiskastist ja dekrüpteeritud avatekstide vormile mitte vastavaks tunnistamine ning elektroonilise hääletuse tulemuse kokkuarvamisest kõrvale jätmine olid korrektsed, aga talle vaatlejana seda ei võimaldatud, siis on tegu kaebaja subjektiivsete õiguste riivega.

Isegi kui valimiste korraldajad ja järelevalvajad on väitnud, et vaatlemisõigus on passiivne ja vaatlejal pole võimalik valimiste korraldajalt nõuda kindlate toimingute tegemist või nende tegemist õigusaktides sätestatud korras (vt nt 5-24-21 p3), peab siiski ka üksipuha kui passiivne vaatlemisõigus võimaldama vaatlejatel veenduda hääletustulemuse kindlakstegemise sammude sisulises korrektsuses, sest vastasel juhul ei saa vaatlejad täita oma “olulist rolli selles, et valimised toimuksid valimisõhõimõtteid järgides ja oleksid lõppkokkuvõttes demokraatlikud” (5-23-40 p18).

Kuigi valimistoimingute avalikkus pole ilmselt ainult vaatlejatele tagatav õigushüve, siiski on vaatlemine välistatud, kui valimistoiminguid ei viida läbi avalikult. Kui valimistoimingid ei viidud läbi avalikult, siis on sellega samuti otseselt riivatud kaebaja kui valimistoimingute vaatlemisel osalenud valija subjektiivsed õigused.

Kaebuse tähtaegsus

Kuna valimiskaebustele rakenduvad lühikesed tähtajad ja VVK on KOVVS §66 lg4 järgi kohustatud edastama otsuse kaebuse edastajale “viivitamata”, siis on kaebaja selliseks viivitamatuks kättetoimetamiseks seadistanud spetsiaalse meiliaadressi gafgaf@infoaed.ee, millele ootas kaebaja otsust ka pärast VVK 3.11 koosolekut. Kuigi meiliaadress on selgesti äratoodud digiallkirjastatud kaebuse päises, eiras VVK kaebaja toodud kontaktaadressi ning edastas otsuse 4.11 kl 22:50 kaebaja teisele meiliaadressile tramm@p6drad-teel.net.¹⁸ Kuigi otsus jõudis kaebaja meiliserverisse kohale viivitamatult, avas kaebaja oma p6drad-teel.net

postkasti alles 5.11 hommikul kl 9 ajal ja tal oli sellest hetkest võimalik kaebusega tutvuda.

KOVVS §66¹ lg3 järgi esitatakse kaebus Riigikohtule kolme päeva jooksul VVK otsuse teatavakstegemisest. Otsus ei saanud kaebajale teatavaks varem kui 5.11 hommikul kl 9 ajal. VVK edastas kaebajale otsuse täienduse veel 5.11 kl 13:48 ja kuigi tegu oli ilmse ebatäpsuse parandamisega¹⁹, siiski ei saanud otsus kaebajale tervikuna teatavaks alles pärast selle kirja lugemist orienteeruvalt kl 15:30. Seega tuleb kaebaja hinnangul arvestada kolmepäevast kaebetähtaega otsuse teatavakssaamisele järgnevast kuupäevast 6.11. Kuna sellest kuupäevast arvestades langeks tähtaeg nädalavahetusele, siis pidi kaebetähtaeg nihkuma esmaspäevale 10.11. Seega on kaebus esitatud tähtaegselt.

VVK paistab oma rakendavat tähtaegade arvutamisel praktikat, mille kohaselt loetakse eelmisel päeval VVK-ni jõudnud kaebus kättetoimetatuks järgmisel tööpäeval. Nii on VVK näiteks kaebaja 3.11 kl 23:58 saadetud ja menetluses kohtuasjana 5-25-65 registreeritud kaks kaebust allkirjastanud ja Riigikohtule edastanud mitte varem kui 5.11 kl 17:03, mis tähendab, et VVK on täitnud PSJKS §38 lg2 nõuet edastada kaebus Riigikohtule koos oma kirjalike selgitustega “hiljemalt järgmisel tööpäeval” üksnes juhul, kui lugeda kaebus VVK-le teatavaks saanuks mitte 3.11 kl 23:58, vaid 4.11 tööpäeva jooksul. Sarnast tähtaegade arvutamist on VVK rakendanud läbivalt ka varem, jäädes kaebuste PSJKS §38 lg2 nõuetele vastava Riigikohtule edastamisega vahel ka hiljaks.

Otsuse kättesaamist selle saatmisele järgneval tööpäeval möönis VVK ka 3.11 koosoleku neljandas päevakorrapunktis arutusel olnud kaebuse puhul²⁰, nõustudes sellega, et tähtaja arvestamisel tuleb lähtuda sellest, et reede õhtul kaebajale edastatud otsus tuleb lugeda kättetoimetatuks mitte varem kui esmaspäeval. Seega on otsuse teatavakssaamise arvestamist selle edastamisele järgnevast tööpäevast jaatanud ka VVK oma praktikas. Kaebajal on õigustatud ootus, et käibiv praktika kehtib ka tema puhul.

Kui Riigikohus ei nõustu kaebuse tähtaegsusega, siis taotleb kaebaja tähtaja ennistamist, kuna 1) VVK saatis kaebajale otsuse valele meiliaadressile ja põhjustas sellega otsuse teatavakssaamisel viivituse, mis ei sõltunud kaebajast, ja 2) kaebaja jaoks polnud ennustatav, et tema puhul võidakse rakendada VVK senisest ja veel 3.11 koosolekul värskest kinnitatud praktikast hälbivat viisi tähtaegade arvutamiseks. Kaebaja hinnangul on mõlemad põhjused, aga iseäranis need kombineerituna mõjuv põhjus tähtaja ennistamiseks PSJKS §40 lg2 alusel, sest tähtaaja mööda laskmine ei ole leidnud aset kaebaja süül.

Arutelu VVK koosolekul ja täiendavad argumendid

VVK otsuse punktis 11 on esitatud valeväide, mille kohaselt “teisel päeval, kui sedeleid vaadeldi ja selgitusi jagati, kaebajat saalis enam ei olnud”.

Selle lükkavavad ümber kaebaja osutatud ja 20.10 toimingute videost järele kontrollitavad küsimused Indrek Leesile, mida on kajastatud ülal alajaotises “Ebaõige hääletustulemus” ja mille tulemuseks oli 23.10 puuduse avaldus kõrvalejätud häälekonteinerite kohta.

RVT jäi VVK koosolekul oma varem esitatud eksliku väite juurde, et 18.10 avaldatud elektroonilisi häälekonteinereid edastanud valijate arv RVT sisemises monitoorimisliideses oleks pidanud valija isikukoodi lõpuga 0303 häälekonteineri kõrvalejätmise korral ühe võrra vähenema:

“Ja kui siis võtsime ära kõik korduvad hääled, nagu meil kodulehel on kirjas on 7182, siis järgi jäigi seesama 272 206, mis meil ka kodulehel oli. Ja sellest võib järeldada, et need esimesed veateated, mis olid, siis inimene hääletas uuesti, kellel oli kehtivuskinnitus puudu, muidu oleks see ühe võrra väiksem olnud. See on ka meil kirjas audiitori ju aruandes ka. Nii lihtne see loogika ongi.”

Kuigi Indrek Leesi väidab, et sama on kirjas audiitori aruandes²¹, on seal väidetud justkui oleks läbi tehtud kaebaja poolt ette pandud logide kontroll ning veendunud, et valija isikukoodi lõpuga 0303 hääletas uuesti:

“E-valimiskasti saadetud ja arvesse minevate häälte arvu erinevuse põhjused on: üks digiallkirja vormingule mittevastav häääl, mis võis olla põhjustatud võrguühenduse katkemisest hääletamise ajal. Logide, mis ei sisaldanud krüptogramme, kontroll näitas, et hääletaja oli hääletanud uuesti ja tema e-häääl läks arvesse;”

Vaatamata audiitori väitele, et valija isikukoodi lõpuga 0303 hääle arvesse minemist olla näidanud “logide, mis ei sisaldanud krüptogramme, kontroll”, ei teinud seda kontrolli toimingute video analüüsimise alusel hinnates audiitor 20.10 toimingute raames läbi. Toimingute videost nähtub, et audiitor vaatas isikuandmeid ainult seoses korduvate krüptogrammide poolt esilekutsutud valimiskasti terviklikkuse kontrolli raames, kuid selle raames tegeles spetsiifiliselt korduvate krüptogrammide probleemi analüüsimisega²², mida kogu selle 21 minutit kestnud analüüsi vältel aktiivselt arutati, mistõttu pole usutav, et selle kõrvalt oleks ilma seda välja hääldamata tutvunud valija isikukoodi lõpuga 0303 olemasolu kontrollimisega korduvhäälte logis või anoüümimisele läinud häälte logis. Samal põhjusel vaatas audiitori esindaja logisid veel üheks minutiks toimingute lõpus²³ ja ka seal tegeleti spetsiifiliselt korduvate krüptogrammide probleemiga ning tuvastati, et logide põhjal hinnates pole probleem lahenenud.

Kuna audiitoriaruandes ei ütelda, kes, millal ja mis logi kontrollimise teel valija isikukoodi lõpuga 0303 hääle arvesse minemises veendus ja sellise kontrolli tegemist ei kinnita kohal viibinud vaatlejad ega ole seda võimalik tuvastada ka videost, siis võib olla korrektne toiminguid juhtinud Indrek Leesi arusaam, et ka audiitor ütleb seda valijate arvu põhjal hinnates.

Kaebaja on ülal juba näidanud, et valijate arvu muutumise põhjal sellist hinnangut anda ei saa.

Kuigi VVK otsuse punktis 20 väidetakse, et kaebus keskendub RVT 22.10 teavituses esitatud arvandmetele, siis on need arvandmed olulised peamiselt selle näitlikustamiseks, et RVT ei austa 19.10 ja 20.10 avalike toimingute raames kindlaks tehtud hääletustulemusi KOVVS §54² lg1¹ ja lg3 p1-2, lg3¹ ja RKVS §48⁴ lg1 p4 eri kategooriate kaupa, vaid eelistab näidata valimiskasti suurust ühe võrra väiksemana tegelikust ning peita KOVVS §54² lg1¹ kontrollimise raames valimiskastist eemaldatud häälekonteinereid ning lugeda need KOVVS §54² lg3 p1¹ ja RKVS §48⁴ lg1 p4 vastavateks korduvhäälteks.

Viimase põhjuseks võib olla, et KOVVS §54² lg1¹ rangelt võttes ei anna õigust valimiskastist millegi eemaldamiseks, sellesse kategooriasse kuuluvad häälekonteinerid väljendavad ebatavasusi või vigu ning valija isikukoodi lõpuga 0303 häälekonteiner jäeti kõrvale ning valija ise hääletustulemuses kajastamata just selle õiguslikult ebaselge löike alusel. Pole välistatud, et valimiste korraldajal esineb soov tähelepanu kõrvalejuhtimiseks õiguslikult probleemsest kategoorialt, kuigi faktiliselt eemaldati 10 häälekonteinerit mitte korduvhäältena, vaid just KOVVS §54² lg1¹ osaliselt kirjeldatud kontrollide käigus. Et enne n-n korduvhäälte eemaldamist avalikul häätelugemisel valimiskastis olid nimetatud häälekonteinerid juba eemaldatud ning alles täpselt 279 379, aga mitte 279 388 häälekonteinerit²⁴, selles saab veenduda toimingute videost²⁵.

Oluline on siin aga, et valimiste korraldaja on antud selgituste põhjal hinnates eemaldanud avalike toimingute raames valimiskastist häälekonteinereid ebakorrektsel põhjusel ning on püüdnud hoida vaatlejaid toimingute raames sellele jälile saamast. Seejuures pole RVT ja audiitori selgitused avalike toimingute raames ja pärast toiminguid mitte ebapiisavad, vaid olulistes väidetes faktiliselt valed ja ei saa välistada, et nende eksitavuses mängib oma rolli tahtlus. Kaebaja veendus RVT ja audiitori väidete ekslikkuses, paludes elektroonilisse valimiskasti isetehtud valijarakendusega häälekonteinereid edastanud Kaspar Kartanaselt²⁶ väljavõtte tema poolt edastatud digiallkirjastatud häälekonteineritest ning korraldades nende abil osalise korduslugemise, mille tulemusi tutvustas ka VVK koosolekul.

Häälekonteinerite osaline korduslugemine

Kaebaja läbiviidud osalise korduslugemise käigus selgus, et identsete krüptogrammidega häälekonteinereid oli valimiskastis kokku vähemalt 11, sest Kartanase edastatud konteinerite hulgas oli kuus identset häälekonteinerit (audiitori poolt 20.10 videos²⁷ markeeritud krüptogrammi räsi CM), kolm identse krüptogrammiga konteinerit (audiitori markeering 9W) ja veel kaks identse krüptogrammiga häälekonteinerit (audiitori markeering G6) kahelt eri valijalt, milles sisalduvad krüptogrammid pidid minema dekrüpteerimisele²⁸. Toiminguid juhtinud Indrek Leesi väitis 20.10 avaliku

korduslugemist läbi viies, et korduvaid krüptogramme oli valimiskastis 5 ja need eemaldati²⁹:

Siin me näemegi, et registreerimisteenuse päring pole unikaalne, mis tähendab seda, et me oleme võtnud sellele krüptogrammile juba varem ajatempli ja kehtivuskinnituse. Ehk siis allkirjastatud krüptogrammile on juba korra tehtud varem päring. Ehk siis keegi isik, kes siis allkirjastas e-hääle, siis tema krüptogrammile võeti ajatempel, võeti kehtivuskinnitus ja sellist korduvat toimingut nagu te näete on erinevatel juhtudel juhtunud üks, kaks, kolm, neli, viis korda. Ehk siis nii –5.

Isegi kui eemaldatud viies häälekonteineris oli tõepoolest identne krüptogramm, siis seesama identne krüptogramm oli ka kuuendas CM markeeringuga häälekonteineris, aga lisaks olid identsed krüptogrammid veel kokku vähemalt viies häälekonteineris, mida aga kaebaja poolt läbiviidud korduslugemisest järelduvalt valimiskastist 19.10 ja 20.10 ei eemaldatud või poleks tohtinud eemaldada. Seejuures väidab toiminguid juhtinud Indrek Leesi 20.10 toimingute käigus korduvalt, et kaks viimast G6 markeeringuga häälekonteinerit kuulusid samale isikule ning neist läks lugemisele üks³⁰:

Ehk siis kui korduvaid hääli antakse alguses ja pärast hääletatakse mitu korda üle, siis läheb arvesse viimase antud hääli ja need esimesed kolm näidet erinevate inimeste või erinevate häälte kohta on need kolm. Peale seda siis on nüüd veel kaks erinevat häält, millest üks siis tühistati ära ja teine siis läks edasi järgmisse töötusetappi, ehk siis oli viimane.

Sama annavad 20.10 arutelu raames mõista ka audiitorit abistanud Mart Oruaas ja audiitor Jaan Oruaas³¹:

- Mida ma ei näe, mis on imelik, on see G6, mida esineb logis ainult ühe korra ja mida siin ta kaebleb olevat korduvaks hääleks... Ehk siis sama see inimese hääli on läinud kirja.
- Ei see tuli sellest üldisest rakendlogist, siit tuli see välja, et hääli on kahes logis olemas, aga aktsepteeritud logides üks kord – vist on nii?
- Kui ma lähen siia, kus on nüüd see puhastatud väljund ja vaatan, kus teda esineb, siis anonümiseerimise logis teda esineb ühe korra. Täpselt ühe korra, et see on nagu...
- No aga see ongi siis, kui ongi üks kord on anonümiseeritud, ükskord on hääli kirja läinud.”

Audiitor väidab ka oma 30.10 aruande lk 4, et tegu oli ühe valija viie korduva krüptogrammiga ja valija viimane hääli läks lugemisele, mis pole tegelikult valimiskastis esinenud vähemalt 11 korduva krüptogrammi puhul toimunu tõepärane kirjeldus. Kaebaja läbiviidud osalise korduslugemise põhjal võib ka absoluutse kindlusega väita, et faktiliselt oli G6 markeeringuga

häälekonteinerite puhul tegu kahe eri valija sama krüptogrammiga häälekonteineritega, mis pidid mõlemad lugemisele minema. Kui usaldada ülal tsiteeritud audiitori väiteid 20.10 avalikul korduslugemisel, siis pidi ühes G6 markeeringuga häälekonteineris olnud krüptogramm minema töötlemisel kaduma.

Kuigi RVT on väitnud, et valijate arv jäi töötlemise käigus samaks ja ükski hääle kaduma ei läinud, siiski ei kuvatud avalike toimingute käigus terminaliekraanil jooksvalt elektrooniliselt hääletanud valijate arvu ja RVT on 18.10 teavituse valijate arvu sellise väite kinnitamiseks kasutades eksinud. Kuigi audiitor tegi RVT mahitusel 20.10 toimingute lõpus läbi kaks täiendavat kontrolli³², st anonüümimise logi vastavuse kontrolli anonüümitud valimiskastiga ja kombineeritud tühistusnimekirjade vastavuse kontrolli 272 379 häälekonteineriga valimiskastiga, kust oletatavad 10 häälekonteinerit olid juba enne kordushääle töötlemise etappi liikumist eemaldatud, siis nende kontrollide õnnestumine lubab üksnes järeldada, et kordushääle eemaldamisele läinud, jaoskonnas pabersedeliga üle hääletatud ja anonüümimisele läinud häältekogumid omavahel klapivad, kuid mitte seda, et häälekonteinerid on neis faasides eri kategooriatesse paigutatud korrektset³³. Seega saab pidada ainult osaliselt korrektseks audiitori aruande lk 4 lõppjäreldest, sest see ei arvesta töötlemise alguses kõrvale jäetud 10 häälekonteinerit ega tõenda hääle korrektset lugemist, vaid üksnes nende jätkuvat olemasolu ühes kolmest kategooriast:

“Krüptogrammide kontroll läbiti edukalt, mis näitas, et anonüümiseeritud, pabersedeliga ülehääletanute ja korduvhääletanute krüptogrammid sisaldasid RVTle üle antud e-valimiskastis ja krüptogramme ei ole lisatud, muudetud, vahetatud või kustutatud.”

Audiitor osutades üksnes, et “viiele e-häälele oli sama hääletaja poolt loodud juba olemasoleva e-hääle krüptogrammi koopia”, kas ei soovi oma aruandes auditeerimisel kuuele RVT ja audiitori enda spetsialistile 21 minutiks intensiivset peamurdmist põhjustanud audirakenduse kuvatud tähelepaneku “vastuvõetud hääle seas on korduvaid krüptogramme” ja veateate “e-valimiskasti verifitseerimise logid on terviklikud: ei” tegelikku sisu avada, sest vaikib maha ülejäänud vähemalt kuus korduvat krüptogrammi ja asjaolu, et korduvaid krüptogramme edastasid vähemalt kaks valijat, või ei saanud audiitori meeskond 20.10 läbitud korduslugemise ajal ja sellele järgnenud kümne päeva jooksul probleemi analüüsides selle tegelikest asjaoludest ja sisust aru.

Segaseks jääb, kas KOVVS §54² lg10 alusel “pärast elektroonilise hääletamise süsteemi andmete tervikluse kontrolli” elektroonilise hääletuse tulemusi välja kuulutades pidanuks olema tervikluse kontroll lõppenud positiivselt, mida praegusel juhul kuidagi kinnitada ei saa.

Vajadus ebatavasuste täiendavaks kontrolliks

Nii valija isikukoodi lõpuga 0303 häälekonteineri ärakaotamine töötlusprotsesside käigus kui toiminguid juhtinud Indrek Leesi ja audiitori esindaja kinnitus, et G6 markeeringuga konteinerites sisalduvatest krüptogrammidest läks lugemisele ainult üks, viitavad mõlemad sellele, et hääletustulemus on kindlaks tehtud valesti. Arvestades, et häälte ebaõige lugemine sellises piiratud ulatuses on tuvastatud koostööks mitte valmis oleva valimiste korraldaja kiuste, siis ei saa välistada, et tegelike probleemide hulk hääletustulemuse kindlakstegemisel on tunduvalt suurem.

Kuna hääletusdokumentide kõrvaldamine valimiskastist on ebatavusus ning võib olla märgiks tarkvara- vm vigadest, siis on põhjendatud pöörata nii töötlemise kui dekrüpteerimise faasis valimiskastist eemaldatud dokumentidele eritähelepanu. Vaatamata arvutite ja tarkvara arvulis-matemaatilisele iseloomule pole vead haruldased ning lugemiselt kõrvaldatud dokumentide täiendav analüüs avalike toimingute käigus on kohane viis ebatavasuste tähenduse hindamisel.

Sarnasel põhjusel pööratakse kõrvaldatud valimisdokumentidele ning nende kõrvaldamise põhjustele eritähelepanu pabersedelitega läbiviidavate valimiste puhul ja nii vaadati VVK 29.10 koosolekul läbi hulga vaieldavaid kehtetuid sedeleid³⁴. Kehtetud sedeleid avaldatakse regulaarselt ka ajakirjanduses, mida on tehtud ka käesolevate valimiste ajal³⁵. Seetõttu ei ole asjakohane VVK koosolekul RVT juhi väljendatud seisukoht, et “ei saa avada üksikuid kehtetuid hääli, kuna see paratamatult loob seose hääletajate ja nende häälte vahel”, sest täpselt samamoodi on see jaoskondades toimuvate sedelvalimiste puhul, kus isikupäraselt täidetud kehtetuid sedeleid võib seostada need täitnud valijatega.

Seejuures küsis Olari Koppel koosoleku käigus RVT juhilt: “Kas on olemas mingisugune selge norm, mis annab vaatlejale õiguse tutvuda kehtetute või kehtivate e-hääle sedelitega, või kas on mingi norm, mis seesugusele tutvumise selgelt keelab?” RVT juhi sõnul sellist lubavat normi polevat, kuid keelamiseks andvat aluse vajadus kaitsta isikuandmeid ja hääle salajasust.

Analoogia põhjal jaoskondades pabersedelite abiga korraldatavate valimistega võib oletada, et kehtetuid sedeleid avaldatakse niivõrd vabalt, sest need ei väljenda tegelikult valija tahteavaldust valimistel ega ole seega definitsiooni kohaselt hääled, mille puhul tuleks kaitsta valimissaladust. Seejuures peavad olema RKVS §48⁶ lg3 ja lg10 isikutustamise ja RKVS §48⁸ lg8 krüptograafilise segamise läbinud krüptogrammid täielikult lahti seotud valija isikust, mistõttu peaks nende avatekstide KOVVS §54² lg6 nõutud vormikohasuses või vormile mitte vastavuses olema võimalik veenduda täpselt samadel alustel nagu pabersedelite puhul.

Tarkvaravigu ei välista ka IVXV protokollide kirjelduse ptk 10.1 ja 10.2 kirjeldatud krüptograafilised tõendid³⁶, mis elektroonilise hääletamise süsteemis tõendavad üksnes krüptograafilise segamise või dekrüpteerimise

korreksust, kuid mitte avatekstide vormingukohasuse hindamise korrektsusust. Seetõttu on tarkvara käitamisel ilmnenu ebatavasuste puhul elementaarne teha täiendavaid kontrolle, milleks sedelite visuaalne veendumine sedelite vormikohasuses on asjakohane viis.

VVK on jätnud oma otsuses täielikult käsitlemata krüptogrammide avatekstide vormikohasuses veendumise osa kaebusest, mis moodustas selle teise poole ja mida osutab otsuse punktis 20, kuid RVT väidab 19.10 suulise puuduse avalduse vastuses ja koosolekul antud selgituses ebaõigesti, et kehtetuid sedeleid toimingute käigus ei dekrüpteerita. Kuigi puuduse avalduse vastuses väitis Arne Koitmäe, et ei ole “mingit sisulist põhjust nende häälte avamiseks”, mida kinnitas üle ka koosolekul, siiski on pabersedelite analoogia, ilmnenu puudused korduvate krüptogrammide töötlemisel ja eritähelepanu pöördamise vajadus ebatavasustele küllaldasteks põhjusteks väidatavate vorminõudeid eiravate avatekstidega tutvumiseks, kui see ei saa kuidagi riivata hääle salajasust.

Kaebaja osutas algses kaebuses, et töötlemisfaasis kuvati kokku 25 eri veateadet, mille kohta ei selgunud avaliku häältelugemise käigus, missugused veateadetest töid kaasa häälekonteinerite eemaldamise valimiskastist. Kaebaja tegi selle suures osas kindlaks lähtekoodi analüüsi ja Kaspar Kartanase poolt võimaldatud häälekonteinerite abil osalise korduslugemise käigus, mis ühtlasi tõi välja, et valimiste korraldaja on olnud avalikul häältelugemisel konteinerite eemaldamise põhjuste osas eksiarvamusel või on avalikkust eksitanud. Hääle salajasuse ja isikuandmete kaitset tõi VVK koosolekul RVT juht Arne Koitmäe välja peamise põhjusena, miks ei saanud vaatlejatele demonstreerida häälekonteinerite eemaldamise tegelikke põhjuseid.

Seejuures võibki isikuandmete kaitse temaatika olla asjakohasem KOVVS §54² lg1¹ ja lg3 alusel töödeldavate häälekonteinerite puhul, mis on digiallkirjastatud ning seega isikustatud, kuid konteinerite eemaldamise samme oleks saanud demonstreerida ning juba avalikul lugemisel häälekonteinerite töötlemise vead kõrvaldada, kui oleks senise praktika kohaselt isikukoodi üheksat esimest numbrit tärnidega kattes ja ajatemplitest üksnes millisekundeid kuvades viidud läbi näiteks valija isikukoodiga lõpuga 0303 häälekonteineri olemasolu kontroll korduvhäältega valimiskastis, ka oleks saanud kuvada jooksvalt elektrooniliselt hääletanud valijate arvu, mis oleks võimaldanud veenduda, kas mõni eemaldamistest ei toimu reeglitevastaselt. Samamoodi oleks saanud vaatlejatele näidata auditirakenduse logi ja teisi logisid korduvate krüptogrammide analüüsimisel, tuues ära üksnes krüptogrammide räsede esitähed samal viisil nagu audiitor seda suulises kõnes tegi või kattes kinni isikuandmeid otseselt riivava osa logidest. Võib ju oletada, et audiitor eksis, kui pidas G6 markeeringuga häälekonteinerit esinevaks anonüümimise läibinud krüptogrammide logis ainult korra, kuid ka selles oleks saanud kohapeal veenduda, sest toimunud avaliku korduslugemise tulemusel jäi praegu kehtima, et üks G6 markeeringuga krüptogrammidest jäi lugemata.

Lisaks on oluline tähele panna, et isikuandmete kaitse ja hääle salajasuse tagamise vajadus rakenduvad töötlemisfaasis täpselt samamoodi RVT töötajatele, Riigikogu kantselei töötajatele kui audiitoritele ning nende kaasatud ekspertidele. RVT töötajad ja Riigikogu kantselei töötajad osalesid koos audiitoriga 20.10 korduslugemisel ajurünnakus korduvate krüptogrammide probleemi üle, kuigi kõigil arvutiekraani ees viibinutel ei saanud olla tegelikku vajadust isikuandmetega tutvumiseks. Kuigi Riigikohus on kaasuse 5-24-14 lahendis üldvaidete tasemel sarnaseid küsimusi arutanud, siiski pole ühemõtteliselt selge, et ka vaatlejatele on töötlemisfaasi konteineritega kokkupuutumine kuidagi iseenesest problemaatilisem kui valimiste korraldajatele, sest kui vaatlemisõiguse teostamiseks on selline kokkupuude vajalik, siis annavad KOVVS ja RKVS oletatavasti selleks ka "piisavalt selge ja täpse õigusliku aluse" (5-24-14 p51).

Seejuures oli isikuandmete lekitamine audiitori kaasatud eksperdi poolt orienteeruvalt viie sekundi jooksul otseülekanDES³⁷ hoopis positiivse tagajärjega, sest nende abil sai valimisvaatleja Kalle Kulbok võtta ühendust valijaga isikukoodiga lõpuga 0303 ning teada, et ta kasutas valijarakendust ainult korra, mistõttu jäi tal kogumisteenuse poolse vea tõttu suure tõenäosusega valimistel osalemata.

Hääletustulemusi ei tehtud kindlaks avalikult ja vaadeldavalt

VVK liikmed rõhutasid 3.11 koosolekul, et hääletustulemuse täpne kindlakstegemine on RVT peamine ülesanne ja selles tuleb neilt oodata absoluutset täpsust ning kõik vead ja ebatäpsused korrigeerida. Riigikohus on senises praktikas siiski rõhutanud, et valijatel ja vaatlejatel puudub õigus nõuda, et RVT esitaks valimistulemuse kindlakstegemise sammude kohta tõeseid väiteid ning teeks valimistulemuse kindlaks arvuliselt korrektselt.

Siiski on kaebajal valimisvaatlejana õigus sellele, et tulemused oleks tehtud kindlaks avaliku häältelugemise käigus ning selle käigus kindlaks tehtud tulemused jääks kehtima, sest häälte avalikul lugemisel poleks tähendust, kui tulemusi võiks pärast muuta.

KOVVS ja RKVS tasemel ei eristata elektroonilises kanalis läbiviidavate valimiste puhul hääli ja nende kandjaid sarnaselt pabersedelite ja neile kantavate tahteavaldustega, mis lähevad lugemisel teatud tingimustel arvesse häältena. Kuna elektroonses kanalis peale "häälte" õiguslikus mõttes midagi ei eksisteeri, siis tuleb hääletustulemuse osana käsitleda kõiki seaduse poolt ettenähtud häälte kategooriaid.

Nii peaks KOVVS §54² lg10 vastava elektroonilise hääletamise tulemuste hulka kuuluma KOVVS §54² lg1¹ põhjal eemaldatud hääled, kui seda peaks olema tehtud, lg3 p1 alusel tühistatud hääled, lg3 p2 ja RKVS §48⁴ lg1 p4 korduvate häältena eemaldatud hääled ja KOVVS §54² lg6 alusel kehtetuks

kuulutatud hääled ja lõpuks lihtsalt ilma ühegi eritunnuseta lihtsalt hääled, mida vahetult arvestatakse volikogu kohtade jaotuse tuvastamisel.

Arne Koitmäe poolt KOVVS §54² lg10 alusel allkirjastatud elektroonilise hääletamise tulemus³⁸ ei sisalda hääli seaduses sätestatud kategooriate kaupa, vaid üksnes KOVVS §54² lg6 alusel kehtetuks kuulutatud ja kehtetuks tunnistamata hääli. Selle asemel on RVT ja VVK ühisel veebilehel 22.10 avaldatud mitte-ametlikud hääletamistulemused, mille kategooriad ja arvulised väärtused samuti ei klapi seaduses kirjeldatuga ega klapi ka avalike häältelugemiste käigus tuvastatud arvudega nende kategooriate kaupa.

Kui avaliku lugemise käigus kindlaks tehtud tulemusi on muudetud, siis sellega on riivatud kaebaja kui vaatleja subjektiivset õigust avaliku lugemise käigus kindlaks tehtud tulemusele, mille kindlaks tegemise juures kaebaja vaatleja ning tunnistajana on viibinud. Kuna tulemused ei sisalda hääli kõigi nõutud kategooriate kaupa, siis on hääletustulemus siiani päriselt kindlaks tegemata. Praegsel juhul aga ei tehtud tulemust kindlaks avalikult, sest polnud võimalik jälgida häälte kokkulugemist, st nõuetele mitte vastavate konteinerite kõrvalejätmist ja nõuetele vastavatest konteineritest pärit krüptogrammide avatekstide kokkulugemist ja vormile mitte vastavate avatekstide kõrvalejätmist.

Kaebaja hinnangul jäeti lugemisel varjatult kõrvale valija isikukoodi lõpuga 0303 häälekonteiner, mis ei kajastu kindlakstehtud hääletustulemuses üheski häälte kategooriatest, sj on sama juhtunud kaebaja enda häälega 2024. aasta valimistel, mida on tunnistanud ka Riigikohus. Lisaks sellele jäeti elektroonilise hääletuse toiminguid juhtinud Indrek Leesi ja audiitori ütluste põhjal avalikul lugemisel kõrvale üks G6 markeeringuga krüptogrammidest, mis oleks pidanud lugemisele minema. Kuna kaebajal ei võimaldatud avalikke valimistoiminguid sisuliselt vaadelda, siis ei saanud ta täita vaatlejana oma ülesannet ja veenduda valimistulemuse kindlakstegemise sammude korrektsuses. Kaebaja ei saa välistada ega valimiste korraldaja kaebajale tõendada, et häälte lugemisel pole tehtud rohkem vigu. Audiitor kaebaja hinnangul avalike valimistoimingute vaatlemisele aseainet ei pakkunud ega ilmselt saagi seda pakkuda, sest sel juhul peaks olema audiitori toimingud avalikult vaadeldavad, kuid Riigikohus on oma praktikas ka selle kahtluse alla seadnud.

Kuna toimingute raames ilmnas ebatavasusi dokumenteeritult kokku 28 juhul, oleks olnud minimaalne nõue vaatlemise raames veenduda, et kõrvalejäetud häälekonteinerid ja krüptogrammide avatekstid on kõrvale jäetud korrektselt. Puudub norm, mis vaatlejatel sellist veendumist keelaks, kuid valimistoimingute avalikkuse põhimõttest lähtuvalt peaks olema selline veendumine reservatsioonideta võimaldatud. Kuna seda elektroonilise hääletuse korraldamisel kaebajale kui vaatlejale ei võimaldatud, siis viidi valimistoimingud läbi seadust rikkudes.

Taotlused

Kaebaja jääb oma varasemate taotluste juurde, kuid taotleb Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumilt lisaks põhiseaduslikkuse järelevalve algatamist elektroonilise hääletamise vastavuse küsimuses valimiste vaatlemise ja valimistoimingute avalikkuse põhimõtetele, mida KOV valimiste kontekstis eelduslikult väljendavad PS §1, §56 ja kaudsemalt ka §156.

Lisad

Kaebusele on lisatud Kaspar Kartanase edastatud häälekonteinerid.

Viited

1. *RVT 19.10 ja 20.10 toimingute vaidlustus* (Pöder 27.10)
2. *Kas see oli näha kuskil logis ka, et ta hääletas uuesti?* (RVT 23.10)
3. *Seda me logi järgi ei ole jõudnud veel vaadata* (RVT 23.10)
4. *Algväärtus 279 389 ja valija isikukoodi lõpuga 0303 häälekonteineri eemaldamine* (Pöder 20.10)
5. *IVXV arhitektuur* (RVT 25.09)
6. *TrnSetVoted notifies storage that voteID was successful, meaning all configured qualifying properties for it are received and stored.* (Cybernetica 3.10)
7. *IVXV Internet voting framework: Collector management service - Web interface - Statistics page* (Cybernetica 3.10)
8. *IVXV protokollide kirjeldus* (RVT 25.09)
9. *Kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 23.10.2025 otsuse nr 69 peale* (Kulbok 27.10)
10. *KOV 2025 elektroonilise hääletamise tulemused* (RVT 20.10)
11. *Valimiskastist töötlusfaasis eemaldatud hääletussedelite kontrollimine* (Pöder 23.10)
12. *Vastus 19.10. esitatud suulisele avaldusele puuduse kohta valimiste korralduses* (RVT 22.10)
13. *Teavitust eksitavast videost ja arvulised tulemused* (Pöder 23.10)
14. *Teavitust eksitavast videost ja arvulised tulemused (saatmine)* (Pöder 24.10)
15. *Teavitust eksitavast videost ja arvulised tulemused (parandatud)* (Pöder 24.10)
16. *Vastus 19.10. esitatud suulisele avaldusele puuduse kohta valimiste korralduses* (RVT 22.10)
17. *Vastuseks 22-23. oktoobril 2025 esitatud avaldustele puuduste kohta valimiste korralduses* (RVT 24.10)
18. *Vabariigi Valimiskomisjoni otsuse edastamine* (VVK/RVT 4.11)
19. *VVK esimehe kirja edastamine* (RVT/VVK 5.11)
20. *Taotlus tähtaja ennistamiseks* (RK 29.10)
21. *Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise 2025. aasta elektroonilise hääletamise toimingute audit: II vahearuanne* (Focus IT 31.10)

22. *Nii, seda peaks nüüd analüüsima sellepärast, et see tulemus ei ole hetkel positiivne* (RVT 23.10)
23. *Mis ta meile seal logides räägib?* (RVT 23.10)
24. *Enne korduwhäälte eemaldamist: 279 379* (Pöder 20.10)
25. *E-häälte korduslugemine 20.10 detailides (KOV valimised 2025)* (Švilponis 24.10)
26. *Susserdamine e-valimistel?! Kas e-valimiskasti sisu on selline, nagu peaks? Audiitorite kontrollrakendus vastas eitavalt* (ÕL 22.10)
27. *See tundub on nüüd läinud anonümiseerimisse sisse see G6 ehk see inimene on saanud oma hääle kirja* (RVT 23.10)
28. *Kaspar Kartanase isetehtud valijarakenduse osaline testimis- ja kasutamislogi* (Pöder 10.11)
29. *Siin me näeme, et registreerimisteenuse päring pole unikaalne* (RVT 23.10)
30. *Ühesõnaga: üks hääl on olemas mõlemas ja üks hääl, mida ei ole kummaski* (RVT 23.10)
31. *Mida ma ei näe, mis on imelik, on see G6, mida esineb logis ainult ühe korra ja mida siin ta kaeleb olevat korduvaks hääleks* (RVT 23.10)
32. *Tervikluse kontroll 20.10 kl 14:12 ja kl 15:13 võrdluses* (RVT/Pöder 23.10)
33. *Integritytool: anonüümimise logi vastavuse kontrolli anonüümitud valimiskastiga ja kombineeritud tühistusnimekirjade vastavuse kontroll kvalifitseeritud häälekonteineritega valimiskastiga* (Cybernetica 3.10)
34. *Valimisliit Maardu Hääl-Golos Maardu kaebus 22.10.2025 (lisa)* (RVT 27.10)
35. *Rikutuid valimissedeleid oli seekord üle 2500* (ERR 20.10)
36. *IVXV protokollide kirjeldus* (RVT 25.09)
37. *Audit ei lõppenud positiivselt: e-valimiskasti tervikluse kontroll KOV 2025 valimistel luhtus* (Pöder 20.10)
38. *KOV 2025 elektroonilise hääletamise tulemused* (RVT 20.10)